

BOSHLANG'ICH SINFLARDA HOZIRGI ZAMON INTEGRATSIYASINING MUAMMOLARI.

Yoqubjonova Go`zalxon Xasanboy qizi

QDPI Boshlang`ich ta`lim metodikasi kafedrası o`qituvchisi

Abdurahmonova Nilufarxon Zokirjon qizi

QDPI Boshlang`ich ta`lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Integratsiya o`qituvchilarning turli fanlar bo`yicha kuzatishlari va xulosalarini tasdiqlab yoki chuqurlashtirib beruvchi yangi dalillarni topib berish manbaidir. Ular faoliyatning turli shakllarining almashib turishi orqali o`qituvchilarning charchashi va asabiylashishini oldini oladi.

Kalit so`zlar: Ta`lim, integratsiya, metod, metodika, integratsiyalashgan darslar, ta`lim va tarbiya, pedagogik texnologiyalar.

Boshlang`ich maktab ta`lim va tarbiyasini integratsiyalash muammosi nazariya uchun ham, amaliyot uchun ham muhim va dolzarbdir. Boshlang`ich ta`limni integratsiyalash masalasiga keyingi paytda bir qancha yondashishlar bo`ldi: darsni ikki fan o`qituvchisi olib borishi yoki ikki fanni bir darsga birlashtirib, uni bir o`qituvchi tomonidan o`tilishidan to integratsiyalangan kurslar tashkil etish, boshlang`ich ta`lim mazmunini tubdan o`zgartirishgacha. Hozirgi kunda integratsiyaning bir necha usullari qo`llaniladi. Birinchisi bir nechta fanlarni bir fanga birlashtirish. Shu masaladagi 1988 yilda chop etilgan xalqaro pedagogik tajriba o`rganishi natijalari juda keng. Ko`pchilik xorijiy mamlakatlar boshlang`ich maktablarining o`ziga xos xususiyati integratsiyalangan kurslar bo`yicha ta`lim bo`lib qoldi. Kursning maqsadi bolani dunyo bilan suhbatga tortish, inson tabiat, jamiyat, fan, san`at bilan suhbatlashishga faqat odamlar suhbatlashadigan til bilangina emas, hayvonlar, o`simliklar tili bilan, rassomlar, musiqachilar, olimlar foydalanadigan til

bilan tanishtirishdir. Kichik maktab o`quvchisiga fikr doirasi keng bo`lgan muloqot san`atining boshlang`ich savodini egallashda yordam berish. Bu savod o`z ichiga odamlar bilan muloqotdan tortib (tengdoshlar, katta yoshdagilar, kichik yoshdagilar) o`z-o`zi bilan muloqotdan to atrof-muhitdagi hodisalar bilan muloqotni kiritadi. Kursniig maqsadlaridan yana biri o`zi ishlayotgan olam haqida narsa va hodisalar orasidagi bog`liqlik , o`zaro yordam, moddiy va madaniyatning turli-tumanligi haqida keng va eng asosiysi, insonning ichki (mahnaviy) va (ijtimoiy) dunyosi haqida, olamda hukm suruvchi qonunlar (tabiiy, ilmiy, tarixiy, axloqiy) haqida tushuncha berish. Asosiy urg`u faqat ma`lum bilimlarni egallashgagina emas, balki obrazli fikrlashni rivojlantirishga beriladi. Olamning umumiy ko`rinishi tovushlar, obrazlar, ranglar orqali tanishtiriladi, bola esa ham dunyoni, ham o`zini o`rganuvchi, tekshiruvchi o`rniga qo`yadi. Bunda kursning ta`limiy kichik maktab o`quvchilarining kurs bilan parallel ravishda asosiy fanlarni ham o`rganishlariga hamda o`rta maktab ta`limida qulay sharoitlar yaratishga xizmat qiladi. Kursning tuzilishi qanday? Kursning integrativligi uning tuzilishiga xos xususiyatlarni belgilab beradi. Yil uchun umumiy bo`lgan bir mavzu, har chorakning asosiy mavzusida o`z rivojini topadi. Shunday qilib kurs asosiga qo`yilgan (fikrlarning) g`oyalarning gorizontalar harakati amalga oshiriladi. Xuddi shu yo`l bilan vertikal harakat ham amalga oshiriladi. (sinfdan-sinfga), bunda bir mavzu bolaning o`sisiga qarab murakkablashib boradi. Integrativlik insonning olam bilan o`zaro aloqalariga aks etuvchi mavzularga kiritilgan: bola idrokida abstrakt bo`lgan uzoq olam bilan (kosmos, yulduzlar, yer planetasi, katta bo`shliqlar va vaqt qahri). Yaqin olam (mikroolam, uy oldidagi hayvonlar va o`simlik dunyosi , ona- Vatan tabiati va boshqa mamlakatlar tabiati).

Kichik maktab yoshidagi o`quvchilarning qiziqish va qobiliyatlariga moslashish ularning badiiy faolligini rivojlantirishni taqozo qiladi. Bilim olish, badiiy hayotiy masalalarni hal qilishda o`ziga xoslikni uddaburonlikni, epchillikni ra g`batlantirish nazarda tutilyapti. Shu munosabat bilan bolalarning she`r va hikoyalar yozish, yangi raqs o`ylab topish, shirin taom pishirish, biror asbob yaratish, o`simliklardan shakllar

yaratish kabi mustaqil ijodiyot turli yo'llar bilan rag'batlantirib borish taqazo etiladi. Emotsional tomonlarni rivojlantirishga katta ahamiyat beriladi. Mashg'ulotlar bolalarda ko'rish va eshitish qobiliyatlarini (materiallar sifatini (fakturasini) ushlab ko'rib ajrata bilish qobiliyati), sezish tuyg'ularini (hid va ta'mni ajrata olish qobiliyatlarini) rivojlantirishga yordam beradi. «Ovchilar», «Hayvonlar», «Izquvarlar»ni o'ynash bolalarga faqat umumiy bilimlarga ega bo'lish, masalalarni mantiqan hal eta bilishgina emas, insonga berilgan barcha his-tuyg'ular ham muhim ekanligini ko'rsatib beradi. Ularni rivojlantirish o'ta nozik tuyg'ularning shakllanishiga yo'ldir. Bunga yorqin obrazlarga, san'at asarlariga, tabiat bilan zavqlanishga murojaat qilish orqali erishish mumkin. Bolalarda salbiy, hunuk, yomon narsalarga ham emotsional munosabatini rivojlantirish lozim. Bunga ertaklar o'qish, turli sahna ko'rinishlari qo'yish yordam beradi. Bolaning his tuyg'ulari uning jismoniy rivojlanishi bilan bog'liq bola faoliyatiga harakat qilishga, o'z holatini badan harakatlari, imo-ishoralar, raqs orqali ko'rsatib berishga imkon beruvchi mashqlarni kiritish lozim. Kursni tashkil qilish va ish shakllari kurs haftasiga ikki soatga mo'ljallangan. Hafta oxirida ikki soatlik dars o'qish maqsadga muvofiq, bunda bolalar, bir tomondan, asosiy darslardan ancha dam olishadi, ikkinchi tomondan, keyingi haftasiga darslarga tayyorlanishadi. Bunday ikki soatlik darsni «Ijod soati». «Xayol (orzu) darsi» deb nomlash mumkin. Dars o'tishdagi asosiy shart - sinfda zarur, mos muhitni yaratish: polga gilam solish, partalar o'rniga qulay bo'lgan stul va kreslolar o'rnini almashtirish. Mashg'ulot jarayonida bolalar o'z yashash muhitlarini yaratishadi. Yil va chorak mavzusi «devorlardagi suratlar», «Hayvonot va o'simliklar dunyosi» paydo bo'ladi, bularni o'quvchilar o'zlari o'ylab topishadi. Buning uchun turli badiiy va texnik vositalar, ma'lumot beruvchi nashrlar, ensiklopediyalar, kartalardan foydalanish mumkin. Ko'pincha vaqtni sinfdan va maktabdan tashqarida o'tkazish ko'zda tutiladi. Muzey va kutubxonalarda, xiyobon yoki ko'chalarda o'tiladigan darslar odatiy bo'lib qoladi. Integratsiyalangan kurs ustidagi ishlar davom etadi. Tanlangan yo'l juda qiyin va mutlaqo shubhasiz emas. Qiyin muammolarni hal qilish lozim. Bolgariyalik olimlar

tabiiy – ilmiy bilimlarni o`z ichiga olgan, 10 - 12 yoshli bolalarga mo`ljallangan integratsiyalangan kurs yaratishdi. Shunday qilib, o`qish, yozish va og`zaki nutq «til san`ati»ga tarix, geografiya, jamiyatshunoslik, fizika, kimyo, biologiya, astronomiya, tabiatshunoslikka va shu kabilarga birlashtirildi. Integratsiyaning bunday usulidan to`liqsiz va to`liq o`rta maktablarda qo`llaniladi. AQSH o`rta maktablarining katta sinflarida o`z ichiga fizika, kimyo, geografiya, geologiya, kristallografiya, tuproqshunoslik, poletalogiya va shu kabilarni oluvchi «Yerni o`rganish» fani kiritilgan. Chexoslovakiyada ham shunday umumlashtiruvchi integratsiyalangan «Fuqaro tarbiyasi» deb nomlangan kurs katta sinflarda kiritilgan. Shunday qilib, bir qator mamlakatlar tajribalari ko`rsatishicha, integratsiyalangan kurslar qulay shakli bo`lib qoldi. Maktabda o`qitiladigan fanlarni bir butun tizimli ravishda o`qitish imkoniyati tug`ilganga o`xshaydi. Lekin shunday savol tug`iladi: bu kursni qanday o`qituvchi o`qitishi mumkin. Bunday kurslar yaratilishining o`zi mualliflarning yuqori malakali jamoani talab qiladi. Uni o`qitish uchun esa yuqori malakagina emas, balki keng bilimdonlik kerak. Bunday o`qituvchini kim tayyorlab beradi. Kim shunday murakkab ko`p predmetli o`quv kursini olib boruvchi o`qituvchini moddiy va ma`naviy jihatdan qiziqтира oladi? Bu savollar hal qilinmas ekan, integratsiyaning bu usuli ko`rinarli natijalar bermaydi. Boshlang`ich maktabda integratsiyani amalga oshiruvchi bo`g`in vazifasini o`qituvchining o`zi amalga oshiradi. U bolalarning arifmetikaga, yozishga, tabiat ko`pgina boshlang`ich tushunchalarga va yana ko`pgina narsalarga o`rgatadi. O`z kuch va imkoniyatlari darajasida bu ishni amalga oshiradi. Boshlang`ich sinflarda bir o`qituvchining dars berishini, integratsiyaning bir usuli deb hisoblasak ham bo`ladi. Integratsiyani amalga oshirishning usullari yaxshi yoki yomon bo`lishi mumkin, muammoning mohiyati shundaki, usullarning birlaridan yuz o`girib, ikkinchisidan barcha darajalarida o`qituvchilarning (psixologik va fiziologik) yosh xususiyatlarini hisobga oladigan integratsion choralar tuzishni kiritishidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirhojiddinovna, J. D., Shavkatovna, A. M., & Alijonovna, M. D. (2022). Lingupoetic Features Of Unconventional Combinations And Agricultural Terms In Literary Texts. *Journal of Positive School Psychology*, 6(11), 1599-1604.
2. Abdulxayeva, M. (2023). ONA TILI VA O 'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA DIDAKTIK METODLARNING TUTGAN O 'RNI. Scienceweb academic papers collection.
3. Musharrafa, A. (2023). Relationship of Mother Language and Reading Literacy with Natural Science. *World of Science: Journal on Modern Research Methodologies*, 2(3), 78-82.
4. Abdulkhayeva, M. The Role of Dictations in the Development of Students' Written Speech in the First Class. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*.
5. Abdulxayeva, M. (2023). O'Z DIKTANT YOKI YODDAN YOZUV DIKTANTI. Interpretation and researches, 1(1).
6. Abdulxayeva, M. (2023). AKTdan foydalangan holda diktant olish metodikasi. Scienceweb academic papers collection.
7. Musharraf, A. (2023). EDUCATIONAL DICTATION AND ITS TYPES. *Open Access Repository*, 9(6), 211-216.
8. Abdulkhayeva, M. (2023). EDUCATIONAL DICTATION AND ITS TYPES. *NOVATEUR PUBLICATIONS JournalNX-A Multidisciplinary Peer ReviewedJournal*.
9. Alijonovna, M. D., & Gozalkhan, Y. (2022). IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARITY IN THE TEACHING OF READING AND NATURAL SCIENCES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 1628-1632.
10. Go'zalkhan, Y. (2023). METHODOLOGY OF TEACHING SCIENCE IN PRIMARY GRADES. *Conferencea*, 18-21.
11. Sabirjankizi, M. S., Salimovna, V. M., Abramovich, R. Z., & Rakhmonovna, N. G. (2022). WOMEN'S AND YOUTH EMPLOYMENT AS AN URGENT PROBLEM OF SOCIAL PEDAGOGY. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).